

Český projekt ochrany dětí a mládeže před zneužíváním alkoholu a jiných návykových látek v kontextu Globální strategie pro omezování škodlivého užívání alkoholu SZO

VOBOŘIL, J.

Úřad vlády ČR, Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky, Praha

Citace: Vobořil, J. (2011). Český projekt ochrany dětí a mládeže před zneužíváním alkoholu a jiných návykových látek v kontextu Globální strategie pro omezování škodlivého užívání alkoholu SZO. *Adiktologie*, (11)1, 38–40.

Evropským trendem je v současných strategiích prevence problémového užívání drog, alkoholu a dalších návykových látek tzv. integrovaná politika. Hlavní myšlenkou integrované politiky je řešit legální a nelegální drogy jednou společnou strategií. Na rozdíl od devadesátých let, kdy protidrogovou strategií v celé Evropě i mimo ni zmítaly různé politické názorové proudy, se v druhé půlce minulého desetiletí začal projevovat spíše nezáměr politiků o dané téma. Tato atmosféra však alespoň dovolila mnoho témat týkajících se problému užívání nelegálních drog odmytologizovat a tvůrci drogových politik, stejně jako výzkumníci či tvůrci různých přístupů v oblasti prevence a léčby, mohli začít zkoumat a hledat svobodněji, co jsou skutečná témata a co je ještě nutné udělat. Výzkumné instituce z celé Evropy i mimo ni začaly stále častěji poukazovat na opakovaná zjištění, jak úzce je propojena problematika drog nelegálních a legálních. Tato zjištění dávají nyní základ celé řadě oficiálních aktů uvnitř koordinačních mechanismů EU a zároveň přinesla zpětný efekt v mnoha zemích EU ve smyslu opětovného nárůstu zájmu politické pozornosti danému tématu v pozitivním slova smyslu.

Již od svého zveřejnění v belgické sbírce zákonů v roce 2003 platí evropský zákon, který vytváří systém spolupráce pro globální a integrovanou drogovou politiku. Česká republika tento trend reflektuje až nyní. Integrovaný evropský přístup k užívání drog také nově naznačuje schválený „Akční plán realizace Národní strategie protidrogové politiky na období 2010 až 2012“. Přijetí integrovaného přístupu by tak mělo konečně vytvořit vhodné prostředí pro akcentování skutečnosti, že v oblasti škodlivého užívání v principu neexistují tak zásadní rozdíly mezi užíváním drog legálních a nelegálních a že tato zdánlivě různá témata nelze zcela oddělit.

Prvním směrem, kudy by se měly ubírat v nejbližší době aktivity v oblasti integrované politiky, je problém užívání alkoholu mladistvými a dětmi. Aktivita, kterou jsme již začali uskutečňovat po projednání s premiérem ČR, nese název „Projekt ochrany dětí a mládeže před zneužíváním alkoholu a jiných návykových látek“. Projekt si klade za cíl preventivní opatření ve smyslu zpřísnění dostupnosti alkoholu (ale i jiných návykových látek, především konopných drog) pro děti a mládež mladší 18 let se zvláštním zřetelem

Došlo do redakce: 7 / BŘEZEN / 2011

Přijato k tisku: 11 / BŘEZEN / 2011

Korespondenční adresa: Mgr. Jindřich Vobořil, MSc. / voboril.jindrich@vlada.cz / Úřad vlády ČR, sekretariát RVKPP, Vladislavova 4, 110 00 Praha 1

na děti mladší 15 či 16 let. Předpokládáme, že změny bude pravděpodobně nutné provést cestou novelizace některých právních předpisů.

Hlavním argumentem pro úvodní vstup je pak právě propojení tematiky legálních a nelegálních drog. Různé studie např. z prostředí zábavy či na téma iniciace k užívání nelegálních drog (např. EMCDDA, 2009) opakovaně upozorňují na skutečnost, že pravděpodobně existuje souvislost mezi opakovaným užíváním většího množství alkoholu u dětí a dospívajících před 16. rokem a případným vznikem závislosti na nelegálních látkách a vede také k vysoké míře dalšího rizikového chování. Jinými slovy, čím dříve mají mladí lidé zkušenost s jakoukoliv návykovou látkou včetně alkoholu (především děti mladší 15 let), tím výrazně větší vzniká riziko rozvoje závislosti na nelegálních návykových látkách. To je také druhým významným důvodem, proč Projekt ochrany dětí a mládeže vznikl. Problém užívání alkoholu dětmi a mladými lidmi je v ČR dospělou populací již tradičně neadekvátně podceňován. Zatímco rozvinuté země už přijaly masivní opatření v oblasti prevence užívání alkoholu mladými lidmi, Česká republika za tímto trendem moderních společností zaostává. Přitom ČR v rámci EU vykazuje v této oblasti dlouhodobě vysokou míru užívání alkoholu dětí a mladistvých do 16 let. Podle Evropské studie o alkoholu a jiných drogách (Csémy et al., 2009) bylo 48 % šestnáctiletých Čechů v posledním roce alespoň jednou opilý, zatímco evropský průměr činil 39 %.

Tradičně vysoká míra tolerance české společnosti ke konzumaci alkoholu velice mladými lidmi se projevuje mj. i v číslech, která poukazují na nebezpečí podávání alkoholu dětem z rukou dospělých. Tato skutečnost se týká nejen provozovatelů zařízení zábavy a restaurací, ale i vlastních rodičů dětí a mládeže: podle uvedené studie (Csémy et al., 2009) totiž dvě třetiny českých dětí požily alkoholické nápoje ještě před dosažením třináctého roku života (nejčastěji to bývá na rodinných oslavách, na pivních slavnostech, vino-braní, alkohol jim často nabízejí sami rodiče). Studie poskytuje i další alarmující výsledky o tom, kde naposledy děti a mládež konzumovaly alkohol: nejvíce dotázaných uvedlo, že alkohol pili v baru nebo hospodě (35,2 %) a na diskotéce (29,9 %). To je vzhledem k jejich věku zarážející, protože v České republice je ze zákona zakázáno podávat alkohol osobám mladším 18 let.

Významným dokumentem, o který je možné se v poslední době nejen odborně, ale i politicky opírat a který se věnuje problematice užívání alkoholu, je Globální strategie pro omezování škodlivého užívání alkoholu (WHO, 2010) Světové zdravotnické organizace, která byla přijata 63. zasedáním Světového zdravotnického shromáždění v květnu 2010. Strategie uvádí: „...*Odhaduje se, že z příčin souvisejících s alkoholem zemřelo v roce 2004 na celém světě 2,5 milionu osob, včetně 320 000 mladých lidí ve věku od 15 do 29 let. ... Ochrana zdraví obyvatelstva formou prevence*

a omezování škodlivého užívání alkoholu je z hlediska veřejného zdraví prioritou. ... Zvláštní pozornost bude třeba věnovat snižování rizik, ... , jež hrozí skupinám obyvatel, které jsou vystaveny zvýšenému riziku škodlivého užívání alkoholu, mezi něž patří děti, dospívající, ženy v plodném věku, těhotné a kojící ženy, příslušníci původního obyvatelstva a další menšiny nebo skupiny nízkého socioekonomického postavení.“ (SZO, 2011, s. 21 a 23.)

Nezbytnou součástí výše zmíněného projektu musí být výrazná mediální kampaň zaměřená na prevenci škodlivého užívání alkoholu. Ověřenou potřebnost – a účinnost – takových mediálních akcí zdůrazňuje i zmíněná globální strategie: „*Důležitou součástí programů realizovaných v rámci opatření na úrovni komunity, které prokazatelně vedly ke změnám v přístupu mladých lidí k alkoholu a k omezení negativních dopadů konzumace alkoholu, např. dopravních nehod a násilí, jsou mediální kampaně. Další přístup, který lze uplatnit v rámci aktivit realizovaných na komunitní úrovni v nízkopříjmových zemích, je podněcování jednotlivých společenství k působení na veřejné mínění v zájmu eliminace místních determinantů zvýšené míry škodlivého užívání alkoholu*“ (SZO, 2011, s. 34).

K diskutované možnosti omezit hodiny prodeje alkoholických nápojů se Globální strategie vyjadřuje jednoznačně souhlasně: „*Omezování hodin či dnů, během nichž dochází k prodeji alkoholických nápojů, vede k menšímu množství problémů s alkoholem souvisejících, a to včetně snížení případů zabití a násilných napadení*“ (SZO, 2011, s. 34). Strategie konstatuje i souvislost mezi cenovou dostupností alkoholických nápojů a mírou konzumace alkoholu: „*Čím je alkohol finančně přístupnější – čím nižší je jeho cena nebo čím větší je kupní síla obyvatelstva – tím více je ho konzumováno a tím větší škody působí jak v bohatých, tak chudších státech. Z modelových analýz vyplývá, že stanovení minimální ceny za gram alkoholu snižuje jeho spotřebu a negativní dopady*“ (SZO, 2011, s. 35).

Ještě zbývá zmínit hlavní cíle projektu: Prvním cílem je změna tolerantního postoje společnosti k požívání alkoholu u dětí a mladistvých prostřednictvím medializace a osvětou problematiky negativních dopadů předčasného požívání alkoholu. Druhým cílem je omezení dostupnosti alkoholu mládeži, a to především zefektivněním vymahatelnosti práva a zpřísněním sankcí.

Možnými cestami jsou zde například zjednodušení dokazování v tom smyslu, aby již sama skutečnost, že se dítě či mladistvý nachází v místě, kde se konzumuje alkohol (a alkohol se tedy nachází v bezprostřední blízkosti dítěte či mladistvého), byla dostatečným důkazem; dále například zavedení principu jednorázovosti (možnost efektivněji postihnout i jednorázové porušení předpisů) či zvýšení odpovědnosti provozovatelů zařízení, ve kterých je podáván alkohol, a to především přehodnocením systému ukládání sankcí tak, aby maximálně motivoval provozovatele zaříze-

ní dodržovat zákaz podávání alkoholu mladistvým (např. zvýšením finančních sankcí, rozdělením zodpovědnosti za podávání alkoholu mladistvým na provozovatele i číšníka apod.).

Oblastí dostupnosti alkoholu se zabývá i Globální strategie pro omezování škodlivého užívání alkoholu: „Důležitý způsob snižování celkové míry škodlivého užívání alkoholu představují veřejnozdravotní strategie usilující o regulaci komerční či veřejné dostupnosti alkoholu prostřednictvím legislativy, politik a programů. Tyto strategie poskytují základní nástroj, kterým je možné předejít tomu, aby měly ohrožené a rizikové skupiny populace snadný přístup k alkoholu. Komerční a veřejná dostupnost alkoholu může mít reciproční vliv na společenskou dostupnost alkoholu a přispívat tak k postupným změnám v sociálních a kulturních normách, které vytvářejí podmínky pro škodlivé užívání alkoholu.“ (SZO, 2011, s. 26.)

Závěrem je třeba říci následující: Rádi bychom při realizaci uvedeného projektu našli možnosti spolupráce s odborníky na straně represe i prevence, v oblasti médií, včetně médií elektronických, veřejnoprávní televize a rozhlasu, ale i soukromých subjektů, které by se zapojily do celonárodní kampaně proti benevolentnímu přístupu při výchově mladé

generace ke zdravému způsobu života. Součástí tohoto vyváženého pojetí je i nalezení adekvátního vyváženého přístupu k zájmům různých stran: „Výroba, distribuce, komerční propagace a prodej alkoholu vytvářejí pracovní místa a jsou zdrojem značných příjmů pro hospodářské subjekty i státní správu na různých úrovních ve formě daní. ... Příslušní zodpovědní činitelé se tak musejí vypořádat s nelehkým úkolem, jak na jedné straně věnovat náležitou pozornost ochraně zdraví populace a současně zohledňovat jiné cíle, zájmy a povinnosti, včetně mezinárodních právních závazků“ (SZO, 2011, s. 22).

Globální strategie pro omezování škodlivého užívání alkoholu uvádí: „Trvale udržitelná opatření vyžadují silné vedení a pevný základ v podobě informovanosti a politické vůle a odhodlání. Toto odhodlání a zaujetí pro věc by se v ideálním případě mělo projevit adekvátně financovanými komplexními a mezisektorovými národními politikami, které jasně stanoví podíl jednotlivých zainteresovaných partnerů a rozdělení jejich povinností“ (SZO, 2011, s. 24). Projekt ochrany dětí a mládeže před zneužíváním alkoholu a jiných návykových látek je na svém začátku. Věříme, že zmíněný pevný základ a odhodlání v podobě politické vůle se podaří nalézt i v České republice.

LITERATURA / REFERENCES

- Csémy, L., Chomynová, P., Sadílek, P. (2009). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Výsledky průzkumu v České republice v roce 2007*. Notes: http://www.drogy-info.cz/index.php/publikace/vyzkumne_zpravy/evropska_skolni_studie_o_alkoholu_a_jinych_drogach_espac_2007. Staženo: 25. února 2011.
- EMCDDA (2009). *Poly-drug use: patterns and response. Selected Issue*. Lisbon: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

- SZO (2011). Globální strategie pro omezování škodlivého užívání alkoholu. (Translated from WHO (2010). Global strategy to reduce the harmful use of alcohol. Geneva: World Health Organization.) *Adiktologie*, (11)1, 20–37.
- WHO (2010). Global strategy to reduce the harmful use of alcohol. Geneva: World Health Organisation. Notes: http://www.who.int/substance_abuse/msbaccstrategy.pdf. Staženo 3. března 2011.